

”Oivallinen paisti hevosenlihasta”: Eläinsuojeluliike ja myötätuntoinen karnismi 1900-luvun taitteen Suomessa

JUUSO JÄRVENPÄÄ

Tampereen yliopisto

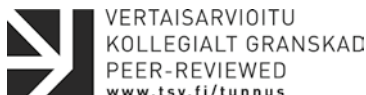
juuso.jarvenpaa@tuni.fi

Historiatieteellinen artikkeli tutkii suomalaisten eläinsuojelijoiden lihasuhdetta 1900-luvun taitteessa ottamalla lähtökohdaksi heidän pyrkimyksensä edistää vie-roksutun hevosenlihan kulutusta. Eläinsuojelijat suhtautuivat pääasiassa myön-teisesti kaupallistuvaan eläintuotantoon korostamalla ravinnontuotannossa käy-tettyjen eläinten hyvinvoinnin ja tuottavuuden yhteyttä. He tahtoivat tuoda myös hevoset lihatalouden piiriin lyhentääkseen näiden kärsimyksiä raskaassa työssä. Artikkelin asema on eläinhistorian ja kriittisen eläintutkimuksen kentillä. Psyko-logi Melanie Joyn kehittämää ”myötätuntoisen karnismin” käsitettä soveltaen arti-kkeli esittää, että eläinsuojelun valtavirta yhdisti muunlajisia kohtaan tunnetun myötätunnon heidän ravitsemuksellisen hyväksikäyttönsä edistämiseen. Artikkelin perustuu eläinsuojelijoiden julkaiseman aineiston teoriavetoiseen lähilukuun ja historialliseen kontekstiin.

AVAINSANAT: eläinsuojelu; hevosenliha; karnismi; myötätunto; teurastus

Eläinsuojelija-teurastajien illallinen

Uudenmaan Eläinsuojeluyhdistys järjesti Helsingissä alkukesästä 1905 teurastuskurssin. Suosittu kurssi pidettiin jo kolmatta kertaa eläinsuojeluyhdistysten ja maanviljelys-seurojen jäsenille sekä muille kiinnostuneille. Kurssilla tutustuttiin ajanmukaisiin teu-rastusmenetelmiin ja -välineisiin kaupungin teurastamolla, missä teurastusmestarin valvonnassa otettiin hengiltä joukko lehmiä, härkiä, sikoja, lampaita ja kanoja – sekä viisi hevosta. Hevoset olivat läsnä myös esitelmissä, joista yksi käsitteli hevosenlihaa ravintoaineena. Kysymyksessä päästiin teoriasta käytäntöön, kun kurssin päätteeksi

”toimeenpantiin yhteinen illanvietto, jossa pääruokalajina oli oivallinen paisti hevosenlihasta. Kaikki kehuivat paistia maukkaaksi ja sen valmistajan täytyi tehdä aterioitsijoille selkoa paistin valmistustavasta. Kukin lupasi kotiseudullaan suosittaa hevosen lihan ruoaksi käyttämistä.” (*Eläinsuojelus* 6–7/1905, 96.)

Tapaus herättää monia kysymyksiä. Miksi eläinsuojelijat järjestivät teurastuskurssin? Miksi kurssilla opetettiin hevosten teurastamisen ja syömisen eli ”hippofagian” käytäntöjä? Mitä tekemistä teurastamisella ja (hevosen)lihalla oli eläinsuojelun kanssa? Artikkelissa lähestyn näitä kysymyksiä eläin historian (Roscher et al. 2021) ja kriittisen eläintutkimuksen (*Critical Animal Studies*) näkökulmista. Suuntaukset liittyvät yhteiskunta- ja kulttuuritieteelliseen eläintutkimukseen (*Human-Animal Studies*), joka tarkastelee ihmisten ja muiden eläinten suhteita huomioimalla muunlaisten yksilöllisyyden, kokemuksen ja toimijuuden (esim. DeMello 2012; Taylor 2013). Kriittinen eläintutkimus painottaa lisäksi tutkimuksen yhteyttä muunlaisten hyväksikäyttöä tukevien rakenteiden purkamiseen (esim. Taylor ja Twine 2014). Nämä lähtökohdat määrittävät artikkelin teoreettisen ja eettisen tulokulman. Erittelemällä ja kontekstoimalla historiallista tilannetta, jossa teurastaja-eläinsuojelijoiden tarjoilema hevospaisti oli täysin mielekäs ilmiö, pyrin osoittamaan eläinsuojelun myötävaikutuksen modernia eläintuotantoa tukevien asennoitumisten ja käytäntöjen muotoutumiseen. Uskon ymmärryksen tästä yhteydestä auttavan nykyisen eläinteollisuuden toimintalogiikan haastamisessa.

Artikkelin pääkäsite on ”karnismi”. Psykologi ja vegaaniaktivisti Melanie Joy (2001; 2024) lanseeraama käsite viittaa lihansyöntiä ja -tuotantoa tukevaan, usein tiedostamattomaan ideologiseen järjestelmään, joka ehdollistaa ihmiset syömään tietynlaisia eläimiä ja turruttaa heidän myötätuntonsa näitä kohtaan (vrt. Fitzgerald ja Taylor 2014). Teorian jatkokehittämissä Joy on todennut vegaaniaktiivisuuden horjuttaneen karnismin näkymättömyyttä, mikä on johtanut ”uuskarnismeihin” (*neocarnisms*) eli lihanormin päivitettyihin versioihin, joilla sitä on pyritty puolustamaan ympäristön, terveyden ja etiikan näkökulmista esitetyiltä kritiikiltä (Joy ja Tuider 2016). Artikkelissa nostan uuskarnismeista esiin ”myötätuntoisen karnismin” (*compassionate carnism*), jota Joy kuvaa yrityksenä vastata kuluttajien kasvaneeseen huoleen ravinnontuotannossa käytetyistä eläimistä korostamalla näiden hyvinvointia. Myötätuntoinen karnismi ohjaa kuluttajia ”humaanina/onnellisena” markkinoidun lihan ja muiden eläinperäisten tuotteiden pariin estääkseen heitä luisumasta radikaalina pidettyyn veganismiin (Joy ja Tuider 2016, x–xi; Joy 2024, 70, 154).

Artikkelissa sovellan (myötätuntoisen) karnismin käsitettä varhaisen suomalaisen eläinsuojeluliikkeen lihasuhteen tarkasteluun. Joy on muotoillut teoriansa vuosituhannen taitteen eläinteollisuuden kontekstissa, eikä se ole suoraan siirrettävissä

historiallisesti ja kulttuurisesti erilaisiin olosuhteisiin. Teorian ytimessä oleva näkemys tietynlajisten eläinkehöjen ravitsemuksellisen hyväksikäytön normalisoimisen ja edistämisen käytännöistä tarjoaa kuitenkin hedelmällisen lähtökohdan myös historiallisille analyyseille – jotka puolestaan mahdollistavat teorian jatkokehittelyn. Karnismin vaihtelevien muotojen tutkiminen laajentaa kriittistä ymmärrystä ruokajärjestelmien ja eläinsuhteiden historiallisesta moninaisuudesta sekä nykyisen eläinteollisuuden luonteesta ja kehityksestä.

Pyrin historiallistamaan erityisesti Joyn tuoreena kehityskulkuna esittelemän myötätuntoisen karnismin. Eläinteollisuuden puhe tuotantoeläinten ”onnellisuudesta” on epäilemättä reaktio kuluttajien kasvaneeseen huoleen heidän hyvinvoinnistaan, mutta nykytilanteen taustalla on myös pitkä historia. Myötätunto on muiden tunteiden tavoin historiallinen ilmiö (Boddice 2022), jonka muoto ja ilmaisut rakentuvat suhteessa kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Myötätunnon merkitys alkoi korostua länsimaissa 1600- ja 1700-luvuilla, jolloin siitä tuli tärkeä elementti myös ihmisen ja (muiden) eläinten suhteista käydyissä keskusteluissa. Kasvissyöntiä vastaan argumentoineet tahot pyrkivät jo tuolloin osoittamaan, ettei eläimiä kohtaan tunnettu myötätunto ollut ristiriidassa lihansyönnin kanssa (Stuart 2008, 215–26).

Nämä keskustelut jatkuivat artikkelini käsittelemässä modernissa eläinsuojelussa, jonka valtavirta suhtautui pääasiassa myönteisesti modernisoituvan maatalouden myötä kasvaneeseen eläintuotantoon ja lihansyöntiin. Artikkelissa käsittelen tätä kehityskulkua, mutta lähestyn sitä viistosta tulokulmasta tutkimalla eläinsuojelijoiden suhdetta lihaan ja lihantuotantoon heidän hippofagisen kampanjointinsa kautta. Heidän pyrkimyksensä tuoda myös hevonen syötävien eläinlajien piiriin avaa teoreettisesti erityisen hedelmällisen näkökulman (myötätuntoisen) karnismin moderniin historiaan.

Artikkeli on osa Koneen Säätiön rahoittamaa hanketta *Humaanin hyväksikäytön rajat: eläinsuojeluliike lajienvälisen suhteiden muotoilijana Suomen modernisoituvassa maataloudessa 1870-luvulta ensimmäiseen eläinsuojelulakiin vuonna 1934 (2025–2028)*. Artikkelin ydinaineistona ovat eläinsuojeluyhdistysten 1890-luvulta lähtien julkaisemat aikakauslehdet, jotka olen käynyt läpi 1930-luvun puoliväliin saakka Kansalliskirjaston digitaalisessa lehtiarkistossa. Lehtiaineistoa täydentävät eläinsuojelijoiden julkaisemat pienpainatteen. Olen analysoinut aineistoa teoriavetoisen lähiluvun ja historiallisen kontekstoinnin kautta.

Eläinsuojelu ja ihmisyy

Eläinsuojelu järjestäytyneenä kansalaistoimintana syntyi 1800-luvun alun Englannissa, mistä se vuosisadan kuluessa levisi laajalti muualle länsimaihin. (DeMello 2012, 396–417; Kean 1998; Thomas 1983, 143–91.) Eläinsuojeluaatteen taustalla oli uudella ajalla tapahtunut muutos käsityksissä ihmisten suhteesta luontoon ja muihin eläimiin. Historioitsija Keith Thomasin (1983, 300–3) mukaan muutoksen suuri linja oli keskiajan ihmiskeskeisen maailmankuvan kyseenalaistuminen, jonka myötä muilla elollisilla alettiin nähdä olevan oma, ihmisten pyrkimyksistä irrallinen ja niihin palautumaton elämänsä. Ihmisten ylivaltaa luomakunnassa ei yleensä kiistetty, mutta sille tahdottiin määrittää rajat. Uudet arvostukset ja käsitykset asettuivat ristiriitaan teollistuvan yhteiskunnan aineellisen perustan kanssa, mikä johti luonnon ja muunlajisten kasvavan hyväksikäytön ja suojeluvaatimusten rinnakkaisuuteen.

Eläinsuojeluaate liittyi läheisesti ”ihmisyyttä” ja ”inhimillisyyttä” määrittävään humanistiseen sivistysdiskurssiin. Monien mielestä kyky moraaliseen harkintaan ja myötätuntoon erotti ihmisen muusta eläinkunnasta ja hänessä itsessään vaanivasta ”eläimellisyydestä”, minkä vuoksi moraalitunteiden jalostamista pidettiin tärkeänä sivistyneen yhteiskunnan rakentamisessa. Tässä muodossa eläinsuojeluaate sopi hyvin nousevaan porvarilliseen kulttuuriin. Eläinsuojelijat olivat yleensä ylä- ja keskiluokkaisia ihmisiä, jotka pyrkivät eläinystävällisten taipumusten herättämisellä sivistämään ja ”inhimillistämään” alempia kansanosia. (Nikkilä 2016; Ora 2020; Tester 1991.) Toisaalta eläinsuojeluliikkeen radikaalia siipeä edustaneella antivivisektionismilla, joka vastusti elävillä eläimillä tehtyjä tieteellisiä kokeita, oli yhteyksiä myös sosialismin, feminismin ja vegetarismin kaltaisiin murroksellisiin aatteisiin (DeMello 2012, 403–5; Kean 1998, 96–112 ja passim).

Suomessa eläinsuojelu järjestäytyi 1870-luvulta lähtien runoilija ja valtiopäivämies Zachris Topeliuksen (1818–1898) myötävaikutuksella. Varhaisista yhdistyksistä tärkeitä olivat Helsingin Eläinsuojelusyhdistys ja sen piirissä syntynyt Eläintenystävät. 1890-luvulla perustettiin kahdella kielellä ilmestynyt aikakauslehti *Finlands Djurskyddning/Eläinsuojelus* (aluksi *Rättvisa mot alla/Oikeutta Kaikille*), jota toimitti säätyläis-taustainen postivirkailija Constance Ullner (1856–1926). Erytisen tärkeäksi toimijaksi muodostui vuonna 1901 perustettu Uudenmaan Eläinsuojelusyhdistys, joka syntyi vastustamaan vivisektiota, mutta suuntautui pian etenkin maaseudulla tehtävään käytännön eläinsuojelutyöhön pitkäaikaisen puheenjohtajansa everstiluutnantti Torsten K. Forsténin (1855–1927) johdolla. Vuoden 1905 jälkeen yhdistyksen toiminta alkoi laajentua haaraosastojen kautta koko maahan, sen nimeksi muutettiin Suomen Eläin-

suojeluyhdistys ja sen äänenkannattajaksi perustettiin Forsténin toimittama *Eläinten Ystävä*. (Anttila 2012, 3–6; Mustapirtti 2021; Nieminen 2001, 8–93; Salonen 1995.)

Eläinsuojelua eläintuotannon raameissa

Eläinsuojeluliike kehittyi rinnakkain maatalouden modernisaation kanssa. Maataloustuotteiden kansainvälisten markkinoiden laajeneminen 1800-luvun jälkipuolella johti monissa Euroopan maissa viljantuotannon kannattamattomuuteen ja eläintuotannon korostumiseen. Suomessa alettiin panostaa lypsykarjatalouteen ja 1900-luvun puolella myös sika- ja siipikarjatalouteen. (Vihola 2004.) Samalla ruokakulttuuria ryhdyttiin muuttamaan lihapitoisemmaksi. Historioitsija Marja Jalavan (2022) mukaan maatalouden kehittäjiä ohjasi ideologinen käsitys kasvavan lihantuotannon ja -kulutuksen edistyksellisyydestä ja välttämättömyydestä modernin ja sivistyneen kansakunnan kehitykselle. Tehostuvan eläintuotannon katsottiin parantavan kotieläinten ruokinnan, hoidon ja teurastuksen tasoa, minkä vuoksi kehitys oli myös heidän etunsa mukaista. Nämä lihaan liitetyt edistysmieliset ja nationalistiset käsitykset voidaan nähdä olennaisina 1900-luvun alun karnistiselle järjestelmälle.

Eläinsuojelijat jakoivat maatalouden kehittäjien tilannekuvan kaupallistuvan eläintuotannon hyödyllisyydestä kaikille osapuolille (Jalava 2022, 110–1; Kupsala 2007, 23–4). He eivät yleensä haastaneet ihmisten oikeutta käyttää ”alempia” eläimiä hyväkseen työvoimana, ravintona ja raaka-aineena, mutta painottivat myös ihmisten moraalisia velvollisuuksia näitä kohtaan. Eläinsuojelijoiden puheessa kotieläimet kuvattiin usein ihmisten uskollisina palvelijoina, joita tuli suojella tarpeettomalta kärsimykseltä.¹ Suomen Eläinsuojeluyhdistyksessä toiminut agronomi Akseli Peltovuoma (1868–1918) kuvasi näitä ajatuksia *Eläinten Ystävässä* (6–7/1912) julkaistussa esitelmässään ”Eläinsuojeluksesta”:

[S]amoja tuskia, joita itse tunnemme, tuntevat eläimetkin. Samo[in] kuin mekin, kärsivät nekin nälästä ja janosta, kylmästä ja tyllystä kohtelusta. Jota vastoin lempeys ja hellyys sekä hyvä hoito ilahduttaa niitä ja ilmaisevat ne kiittolisuutensa siitä useinkin hyvin liikuttavalla tavalla. Näyttäkäämme siis me

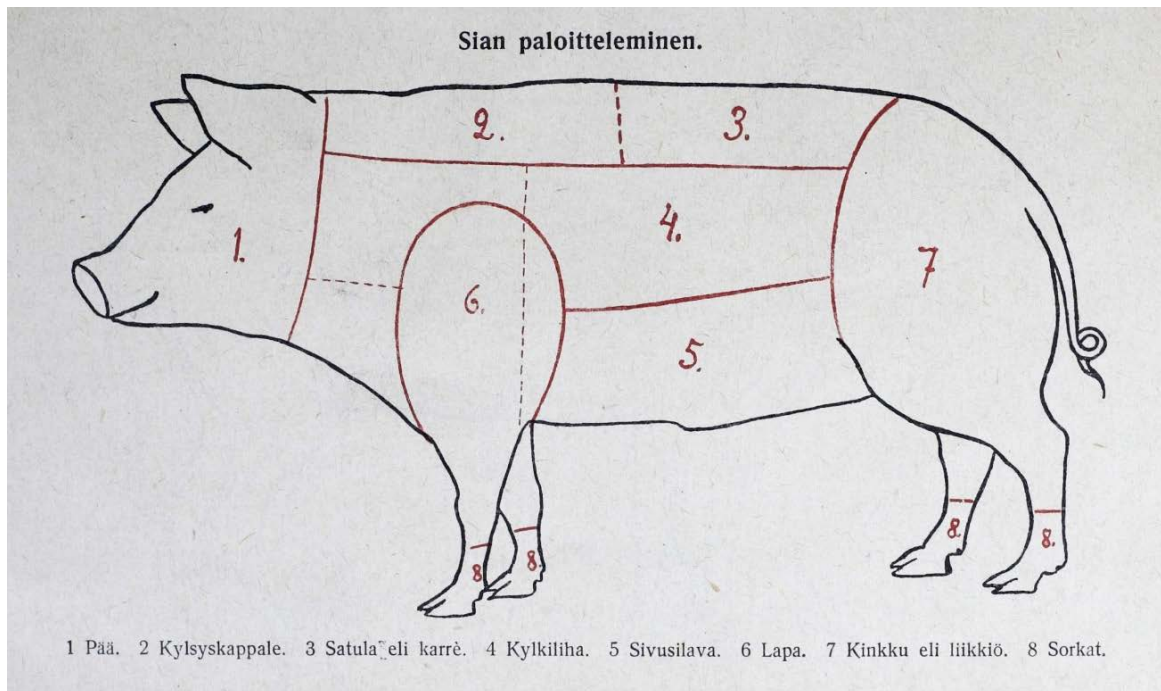
1 Keith Thomas (1983, 153) on huomauttanut eläinsuojelua ohjanneen perusasenteen pitkästä historiasta: “The truth is that one single, coherent and remarkably constant attitude underlay the great bulk of the preaching and pamphleteering against animal cruelty between the fifteenth and nineteenth centuries. This attitude can be easily summarized. Man, it was said, was fully entitled to domesticate animals and to kill them for food and clothing. But he was not to tyrannize or to cause unnecessary suffering.”

ihmiset, jotka olemme saaneet selvän järjen ja ymmärryksen, että me todella olemme luonnon *herroja* vaan emme sen *hirmuvaltiaita*, että me rakkaudella, lempeydellä ja hyvyydellä palkitsemme eläinten palveluksen ja tuotannon. Omaksi eduksi sen teemme, sillä jokaisen myötätunnon osoituksen palkitsevat kotieläimemme meille yhä runsaammalla tuotannolla.

Hyvinvoiva eläin on hyvin tuottava eläin – tämä eläinsuojelun ja kaupallisen eläintuotannon yhteisiä intressejä painottava ajatus toistui usein eläinsuojelijoiden näkemyksissä (Dirke 2024, 218; Gjerløff 2009; Kupsala 2007, 23–4). Erityisesti Uudenmaan/Suomen Eläinsuojeluyhdistys suuntautui T. K. Forsténin johdolla tiiviiseen yhteistoimintaan maatalousviranomaisten, maatalouden oppilaitosten sekä maatalousneuvontaa tehneiden maanviljelys- ja talousseurojen kanssa kotieläinten hoidon parantamiseksi. Akseli Peltovuoman tavoin monet yhdistyksen jäsenet toimivat myös itse eläintuotannon parissa muun muassa agronomeina tai eläinlääkäreinä. (Nieminen 2001, 42–4 ja passim; Salonen 1995, 61–4.) Uuttera toiminta poiki tunnustusta viranomaisilta. Puoltaessaan Suomen eläinsuojeluyhdistyksen senaatille vuonna 1913 jättämää anomusta valtionavusta Maanviljelyshallitus totesi kaikista maan eläinsuojeluyhdistyksistä juuri sen ”saavuttaneen suurimman suosion ja kannatuksen maataloutta harjoittavan väestön keskuudessa” sen vuoksi, että se oli ”sovelluttanut aatteelliset tarkoitukset palvelumaan jokapäiväisen, taloudellisen elämän tarpeita ja vaatimuksia” (EY 4/1915, 67).

Eläinsuojelijoiden erityishuomion kohteena oli ”teurastuskysymys”. He tahtoivat lakkauttaa raakoina pitämänsä perinnäiset teurastustavat ja muovata teurastuksesta ammattimaista ja säänneltyä toimintaa. Pyrkimys oli hyvin sopusoinnussa kasvavan lihatalouden kanssa. Eläinsuojelijoiden kannattama ”inhimillinen” teurastus tarkoitti tainnuttamisen jälkeen tapahtuvaa nopeaa ja mahdollisimman kivutonta kuolemaa piilossa sivullisten ihmisten ja muiden kotieläinten katseilta. 1800-luvulla aloitettu kampanjointi tuotti tulosta vuoden 1902 teurastusasetuksessa, joka muun muassa kielsi kotieläinten (siipikarjaa lukuunottamatta) teurastamisen ilman tainnutusta. Sittemmin eläinsuojelijat edistivät asetuksen täytäntöönpanoa valistuksella, näytösteurastuksilla, teurastuskursseilla, viranomaisvalvontaa patistelemalla sekä kritisoimalla juutalaisille ja islaminuskaisille tataareille myönnettyjä poikkeuslupia. (Jalava 2022, 110–1; Mustapirtti 2021, 54–61; Nieminen 2001, 55–61; Salonen 1995, 37–40.) Kampanjoinnin merkityksen tunnusti myös Maanviljelyshallitus edellä mainitussa kirjeessään, jonka mukaan yhdistyksellä oli ”suuret ansiot siinä, että inhimillisemmät, samalla terveydenhoidollisia kuin taloudellisiakin näkökohtia vastaavat teurastustavat ovat päässeet yhä laajemmalle leviämään ja juurtumaan.” (EY 4/1915, 67.)

Pyrkiessään parantamaan teurastustapoja eläinsuojelijat perehtyivät sekä teoriassa että käytännössä niihin väkivallan ja prosessoinnin käytäntöihin, joiden kautta elävät kehot oli muunnettava lihaksi. He olivatkin usein eturivin asiantuntijoita teurastukseen liittyvissä kysymyksissä. Heidän asiantuntemuksensa sekä myötämielisyytensä lihantuotantoa kohtaan käy hyvin ilmi eläinsuojelulehdissä ja pienpainatteissa julkaistuista teurastusohjeista, joissa kuvattiin usein tarkasti myös ruumiin kuolemanjälkeisen käsittelyn vaiheet; *Eläinten Ystävissä* (10–11/1914) jopa esiteltiin erilajisten kehojen paloitteluohjeita havainnekuvien avulla. Eläinsuojelijat eivät siis yleensä haastaneet kasvavaa eläintuotantoa ja lihansyöntiä normalisoineita ajattelu- ja toimintatapoja, vaan päinvastoin osallistuivat niiden kehittämiseen ja ylläpitämiseen. Samalla he tahtoivat herättää myötätuntoa ravitsemuksellisen hyväksikäytön kohteina olevia eläimiä kohtaan suojellakseen heitä talouden kannalta liiallisena ja tarpeettomana pidetyltä karsimykselta. Tämä myötätuntoinen karnismi loi perustan myös heidän pyrkimyksilleen edistää hevosenlihan kulutusta.

Kuva 1. Sian paloitteleminen. *Eläinten Ystävä* 10-11/1914.

Onnellisen hevosen liha

Hevosten kohtelun parantaminen oli varhaisen eläinsuojeluliikkeen keskeisiä tavoitteita. Hevoset olivat modernisoituvan yhteiskunnan tärkeä voimanlähde teollisuudessa, maataloudessa ja liikenteessä, mikä johti heidän lukumääränsä nopeaan kasvuun 1800-luvulla (Solala 2020). Hevosia arvostettiin ”jaloimpina kotieläiminä”, mutta he olivat myös omaisuutta ja työvoimaa, joka altistui usein häikäilemättömälle riistolle. Vanhoja tai loukkaantuneita hevosia myytiin halvalla ja ”ajettiin loppuun” raskaassa työssä. Eläinsuojelijat ostivat ja lopettivat huonokuntoisia hevosia, mutta tämä kulutti yhdistysten varoja ja mahdollisti puuttumisen vain osaan ongelmatapauksista. (Kean 1998, 50–8; Nieminen 2001, 44–51; Salonen 1995, 25.)

Eri maissa eläinsuojelijat ehdottivat ratkaisuksi huonokuntoisten hevosten myymistä teurastettavaksi. Hevosenliha ei ole länsimaissa tuntematon ravintoaine, mutta sitä on laajalti vieroksuttu. Syyt ovat moninaiset ja juontuvat hevosen arvostetusta asemasta työeläimenä ja ratsuna, kansanuskosta sekä uskonnollisista tabuista. Usein mainittu historiallinen taustatekijä on katolisen kirkon 700-luvulla asettama hevosenlihan kieltö, joka liittyi pakanallisten uhrikäytäntöjen suitsimiseen. (Schuurman ja Leinonen 2012, 7; Thomas 1983, 53–4.)

Ruotsissa hippofagian puolesta kampanjoi historioitsija Karin Dirken (2022) tutkima runoilija, toimittaja ja hevosteurastaja Karl Johan Ekeblad (1817–1895). Hän arveli, että vanhenevien hevosten myyminen teurastajalle kannustaisi pitämään heistä parempaa huolta ja säästäisi heidät loppuunajamisen tuskilta. Hän pyrki siis suojelemaan hevosia antamalla heidän kehoilleen rahallisen arvon paitsi työvoimana myös ihmisravinnon lähteenä. Ekeblad perusteli hevosenlihan – sekä muiden vieroksuttujen ravintoaineiden, kuten jäkälien ja sienten – kulutuksen edistämistä myös köyhälistön ravinnontarpeella. Hänen aloitteensa ei saanut merkittävää kannatusta (Dirke 2000, 201–2), mutta muissa maissa vastaavat näkemykset johtivat pysyvämpiin tuloksiin. Esimerkiksi Ranskassa hevosenlihan kulutusta edistettiin 1860-luvulta lähtien valtiojohtoisesti ja eläinsuojelijoiden tuella juuri köyhälistön ruokkimiseksi (Weil 2020, 84–102).

Suomalaiset eläinsuojelijat liittyivät hippofagiasta käytyyn keskusteluun 1800-luvun lopulla. *Rättvisa mot alla* (2/1894, 52) totesi, että hevosenlihan karttamisen taustalla oli ”vanha ennakkoluulo”. Hevosenlihan katsottiin eroavan maultaan mitättömästi häränlihasta ja monen arveltiin syöneen sitä huomaamattaan makkarana. Tieteellisten tutkimusten kerrottiin osoittaneen, että hevosenliha oli kaikista lihalaaduista terveellisintä ja ravitsevinta. Eläinsuojelutyössä aktiivinen maanmittausinsinööri Gösta von Schoultz (1866–1934) puolestaan julkaisi vuonna 1899 hevosenlihan taloudellista

merkitystä painottaneen kirjasen *Eläinsuojelus ja kansallistalous*, jota Eläintenystävät levitti eri puolille Suomea hälventääkseen hevosenlihaa kohtaan tunnettuja ennakkoluuloja (*Eläinsuojelus* 3/1900, 43; Schoultz 1899).

Kampanjointi hevosenlihan puolesta sai lisävauhtia Uudenmaan/Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen perustamisen myötä. Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittu varatuomari Harry Niklander (1873–1936) lisäsi yhdistyksen sääntöihin maininnan erilaisia yleishyödyllisiä tavoitteita ajavien osastojen perustamisesta helpottaakseen sääntöjen virallista hyväksyntää. Yhden osaston oli määrä toimia ”hevosenlihan käyttämisen edistämiseksi”. Kohta poistettiin sääntöuudistuksessa vuonna 1905, mutta kysymys nousi yhdistyksen toiminnassa esiin tämän jälkeenkin. Erityisesti T. K. Forstén otti asian omakseen. Vuonna 1903, jolloin hänet valittiin puheenjohtajaksi Niklanderin tilalle, hän piti aiheesta vihkosenakin julkaistun esitelmän *Hevosenlihan käyttäminen ravintoaineena*, jota vuoteen 1909 mennessä levitettiin viitisen tuhatta kappaletta. Esitelmässä hän argumentoi hevosenlihan puolesta korostamalla sen ravitsevuutta ja terveellisyyttä sekä sen kulutuksen lisäämisen eläinsuojelullista ja kansantaloudellista merkitystä. (Forstén 1903; Nieminen 2001, 23–4, 44–5; Salonen 1995, 64–6.)

Yhdistyksessä hippofagiaa edisti myös Alcides Karjarinta (1871–1917, vuoteen 1905 Kattelus). Juuri hän esitelmöi aiheesta yhdistyksen teurastuskursseilla (*Eläinsuojelus* 10/1904, 147; *Eläinsuojelus* 6–7/1905, 96). Karjarinta tunsi hevoset myös muuten kuin makunsa puolesta. Hän oli palvellut hevosvälskärinä Suomen kaartissa ja opiskellut hevostenhoitoa Tanskassa valtion stipendillä. Hän myös omisti hetkellisesti Helsingin Kalliossa sijainneen eläinsairaalan ja kengityspajan. (*Uusi Suometar* 11.12.1917, 5.) Vuonna 1906 Karjarinta avasi pääkaupungissa hevosenlihapuodin. Mainoksissa hän julisti ihmisten moraalista velvollisuutta ”saattaa hevoset samaan asemaan lehmien kanssa siten, että myymme ne hevoset, joita emme voi käyttää, hevosteurastajalle ja siltä saamme taas ostaa tuoksuavimman paistin pöydällemme” (*EY* 12/1906, 183). Karjarinnan ura eläinsuojelija-hevosenlihakauppiaina päättyi kuitenkin kiusallisesti, kun Eläintenystävät ilmiantoi hänet poliisille teurashevosten kaltoinkohtelusta. Eläinrääkkäyksestä tuomittu Karjarinta erosi Suomen Eläinsuojeluyhdistyksestä ja sulki puotinsa. (*Finlands Djurskydd* 2/1908, 24; *Eläinsuojelus* 11–12/1907, 174; *EY* 5/1907, 100.)

Uudenmaan/Suomen Eläinsuojeluyhdistys pyrki edistämään hevosenlihan kulutusta paitsi valistuksella myös järjestämällä maistatuksia erilaisissa tilaisuuksissa (Nieminen 2001, 45; Salonen 1995, 65). Kysymystä käsiteltiin myös yhdistyksen ja sen haaraosastojen eläinsuojelupäivillä Kangasalassa vuonna 1909, jolloin päätettiin, että asiaa pyrittäisiin edistämään valtioavun avulla. Yhdistys anoi senaatin kautta keisarilta, ”että yleisistä varoista niin pian kuin mahdollista myönnettäisiin noin 100,000 markkaa

jaettavaksi 10,000 markan suuruisina lainoina yhdistyksille tai yksityisille henkilöille, jotka tahtovat perustaa hevosteurastuslaitoksia”. (EY 5/1910, 67.) Anomus ei vaikuta johtaneen toimenpiteisiin. Hevosteurastamot alkoivat kuitenkin vakiintua vaihtoehtoksi vanhenevien hevosten pääteasemina jo 1910-luvulta lähtien (*Eläinsuojelus* 1926, 5; *Eläinsuojelus* 1927, 15; EY 8–9/1915, 154), eivätkä vasta toisen maailmansodan jälkeen, kuten Nora Schuurman ja Riitta-Marja Leinonen (2012, 71) ovat esittäneet.²

Ensimmäisen maailmansodan kynnyksellä T. K. Forstén totesi *Eläinten Ystäväsä* (3/1914, 29–31), ettei eläinsuojelijoiden kampanjointi hevosenlihan puolesta ollut mennyt hukkaan. Hän muisteli, kuinka vielä parikymmentä vuotta aiemmin Suomessa olisi pidetty järjettömänä ihmistä, joka olisi syönyt hevosenlihaa tai tarjonnut sitä muille. Hevosenlihaa ei kelpuutettu edes kotieläinten ravinnoksi, vaan kuolleet hevoset haudattiin maahan lihoineen ja rasvoineen pävineen, vaikka jo jälkimmäisistä olisi saanut ”hyvät saippuat ja suovat”. Mutta asenteet olivat alkaneet muuttua:

Kuinka toisin ovat asiat meidän aikanamme! Rakkaus eläimiin on siksi suuri, että joka vain siihen pystyy, tarvittaessa päästää kärsivän hevosen päiviltä, ja ammattiteurastajat suorittavat hevosen teurastuksen samoin kuin nautaeläimenkin. Tuskinpa enää on olemassa montakaan taloa, joissa ei hevosen rasvoja ja muita ruumiinosia talouteen käytetä. Lihaa käytetään yleisesti koirain, kanan ja sikain ruokana maaseudulla. Hevoslihamyymälöitä on pääkaupungista alkaen useimmissa kaupungeissa. Lihaa syö moni mies, ja maukasta, terveellistä se onkin.

Ensisijainen syy teurashevosten lukumäärän kasvuun ei kuitenkaan ollut suomalaisten kuluttajien asennemuutos hevosenlihaa kohtaan. Forstén totesi itsekin samoihin aikoihin edellisen kirjoituksensa kanssa, että vain harvoja hevosia teurastettiin ”kotitarpeiksi”, kun taas ”vientitavaraksi niitä jo lopetetaan tuhansia vuodessa” (EY 10–11/1914, 164). Esimerkiksi Länsi-Suomen Karjanmyynti-Osuuskunta mainosti 1910-luvun alkupuolelta lähtien järjestävänsä hevosenlihan maastavientiä ja tarjoavansa teurashevosta kaksi kertaa korkeampaa hintaa kuin Suomessa oli koskaan maksettu (esim. EY 5–6/1914). Suomalaista hevosenlihan tuotantoa ohjasivat siten erityisesti ulkomaankauppaan kiinnittyneet taloudelliset intressit.

² Kehityksessä oli alueellista vaihtelua ja eritahtisuutta. Joensuun Eläinsuojeluyhdistys valitteli vuonna 1928, että siinä missä Länsi-Suomessa vanhat hevoset pääsääntöisesti jo teurastettiin, heidän toiminta-alueellaan hevoset kulutettiin useimmiten edelleen loppuun raskaassa työssä (*Eläinsuojelus* 1929, 12).

Työhön kykenemättömiä, viallisia
ja ikäloppuja

=== **Hevosia** ===

ostaa korkeimpiin hintoihin

H. Salminen. Puh. 80 79.
Helsingin teurastuslaitos.

Teurastus toimitetaan Eläinsuojelustoimiston
valvonnan alla asetusten mukaisesti.

Kuva 2. Helsingin teurastuslaitoksella työskennellyt H. Salminen ilmoitti *Eläinten Ystävässä* (esim. 1/1917) ostavansa kuvassa esitellyn kaltaisia huonokuntoisia hevosia teurastettavaksi. Teurastuksen luvattiin tapahtuvan teurastusasetuksen mukaisesti ja Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen päämajana toimineen Eläinsuojelustoimiston valvonnassa.

Syötävyyden rajat

Hevosenlihan vieroksunta on esimerkki kulttuurisista kategorioista tai skeemoista, jotka määräävät, mikä ja kuka nähdään syömäkelpoisena erilaisissa karnistisissa järjestelmissä (Joy 2024, 18–22; Schuurman ja Kotilainen 2022; Thomas 1983, 53–5; Vialles 1991, 5). Myös eläinsuojelijat katsoivat, että hevosenlihasta kieltäytymisen taustalla oli vain opittuja asenteita. Nimettömäksi jättäytynyt kirjoittaja totesi ytimekkäästi *Eläinsuojeluksessa* (5/1920, 40): ”Niin kauan kuin emme epäile nauttia härän, lehmän, lampaan, sian y. m. eläinten lihaa, on surkuteltava ennakkoluulo, millä ei ole mitään järkevää tukea, olla syömättä hevosen maukasta lihaa.” Oivallus ei kuitenkaan johtanut eläinsuojelijoita pohtimaan, miksi esimerkiksi naudan- tai sianlihaa kohtaan ei tunnettu samanlaista vastenmielisyyttä. He eivät myöskään pyrkineet purkamaan esimerkiksi kissateurastamoiden tai koiranlihamarkkinoiden avautumista estäviä ”ennakkoluuloja”.

Kissan- ja koiranlihan kulutuksen edistämiseksi ei toki ollut samanlaisia eläinsuojelullisia ja taloudellisia kannusteita kuin työvoimana hyväksikäytetyn hevosen kohdalla. Kyse oli kuitenkin myös lajien toisistaan poikkeavista kulttuurisista asemista, jotka antoivat niille erilaisia ”mahdollisuuksia” tulla kirjatuiksi karnistisen järjestelmän ruokalistalle. Tutkimuksessa on huomautettu, että hevonen on länsimaaisessa kulttuurissa ”liminaalinen” eläinlaji, joka asemoituu epävakaalla tavalla erilaisten liukuvien kategorioiden väliin (Schuurman ja Kotilainen 2022, 123; Weil 2020, 97). Länsimaissa hevonen ei ole niin syömäkelpoinen kuin lehmä, mutta toisaalta ei niin syömäkelvoton kuin koira

tai kissa. Eläinsuojelijat pyrkivät tarttumaan tähän epävakauteen, syötävyyden mahdollisuuteen, ja saattamaan hevosen – Alcides Karjarinnan sanoin – ”samaa asemaan lehmiemme kanssa”.

Eläinsuojelijoiden kampanja hevosenlihan kulutuksen edistämiseksi auttaa hahmottamaan eräitä Melanie Joyn karnismiteorian heikkouksia. Hänen ajattelussaan syötäviksi määriteltyjen eläinlajien alue esiintyy vakaana ja huomio kiinnittyy keinoihin, joilla vallitsevia olosuhteita uusinnetaan ja puolustetaan. Teoria ei anna eväitä analysoida tilanteita, joissa jokin eläinlaji pyritään aktiivisesti siirtämään ei-syötävien kategoriasta syötävien joukkoon – tai päinvastoin. Hevosenlihan ohella vastaavia tilanteita on lähihistoriassa syntynyt esimerkiksi mustekalojen ja hyönteisten kohdalla. Esimerkkinä toiseen suuntaan tapahtuvasta liikkeestä voidaan mainita eläinsuojelijoiden taistelu vielä 1900-luvun alussa harrastettua pikkulintujen syömistä vastaan (esim. *Eläinsuojelus* 11/1902, 162–3).

Monet Joyn teorian keskeiset osat, kuten hänen erittelemänsä pyrkimys normalisoida ja oikeuttaa lihansyönti esittämällä se luonnollisena (*natural*), tavallisena (*normal*) ja tarpeellisena (*necessary*) (Joy 2024, 97–115), soveltuvat huonosti lajierityisiin, liminaalisiin ja karnismin rajoja uudelleenmääritteleviin tilanteisiin. Hippofagit eivät voineet vedota puolustamansa käytännön luonnollisuuteen ja tavallisuuteen, joskin monet heidän argumenteistaan sijoittuvat laajasti ajatellun tarpeellisuuden/hyödyllisyyden piiriin: hevosenlihaa markkinoitiin kansantaloudella, köyhälistön ravinnontarpeella ja viittaamalla sen terveellisyyteen ja ravitsevuuteen. Keskeinen syy siihen, miksi hanke päättyi juuri eläinsuojelijoiden asialistalle, oli kuitenkin moraalinen: hevosia oli syötävä myötätunnosta heidän kärsimyksiään kohtaan.

Työhevosen kärsimys lihansyönnin puolustuksena

Valtavirtaisen eläinsuojelun karnistisesta luonteesta huolimatta kaikki eläinsuojelijat eivät olleet lihansyöjiä – saati hippofageja. Kun Uudenmaan/Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen perustajat vuonna 1901 keskustelivat hevosenlihan käytön edistämisestä, tavoitteen pelättiin karkottavan ”edistyneimmät eläinsuojeluksen ystävät, nimitäin vegetaristit” (EY 2–3/1931, 39; Nieminen 2001, 24). Huomautuksen taustalla oli 1800-luvulla kehittynyt kansainvälinen vegetaristinen liike, joka kumpusi varhaisemmista kasvissyönnin perinteistä (Stuart 2006; Thomas 1983, 237–300). Moderni vegetarismi keräsi kannattajia Suomessa 1800-luvun lopulta alkaen ja liike järjestäytyi seuraavien vuosikymmenten kuluessa (Piirainen 2014; Rytty 2021; Vornanen 2014).

Modernin vegetarismien varhaishistoriasta puhuttaessa on tärkeää huomata, että termillä oli laajempi merkityssisältö kuin nykyään. Historioitsija Suvi Rytty (2021, 12–6) on painottanut, että sillä viitattiin usein pelkän kasvissyönnin sijaan luonnonmukaisuutta ja terveyttä vaalineeseen elämäntapaan, johon liittyi myös alkoholista ja tupakasta kieltäytyminen. Vegetarismi oli keskeinen osa ”elämänuudistuksena” (*Lebensreform*) tunnettua modernisaatiokriittistä liikehdintää, johon kuului luonnonparannuksen, nudismin ja rokotevastaisuuden kaltaisia ilmiöitä. On myös syytä huomauttaa, että vaikka eettiset näkemykset lihansyöntiä vastaan olivat osa varhaista vegetarismia, ne jäivät usein terveydellisten ja muiden ihmiskeskeisten argumenttien varjoon (Vornanen 2014, 33–6).

Vegetarismi ja eläinsuojeluliike olivat erillisiä ilmiöitä, mutta niiden välille syntyi yhteyksiä etenkin antivivisektionismin kautta. Onkin kuvaavaa, että vegetaristeja saatettiin pitää ”edistyneimpinä” eläinsuojelijoina juuri varhaisessa Uudenmaan/Suomen Eläinsuojeluyhdistyksessä, josta kaavailtiin aluksi antivivisektionismin suomalaista tukijalkaa. Monet yhdistystä perustamassa olleista henkilöistä olivat itsekin vegetaristeja, kuten jo mainitsemani Constance Ullner, erilaisista reformiaatteista kiinnostunut hovi-oikeuden auskultantti Jean Boldt (1865–1920) sekä suomalaisen eläinsuojelun yhdeksi kärkinimeksi sittemmin noussut kansakoulunopettaja Agnes von Konow (1868–1944). Ullner ja von Konow ottivat osaa myös Suomen ensimmäisen vegetaristisen yhdistyksen perustamiseen vuonna 1907. Näistä yhteyksistä huolimatta vegetarismia käsiteltiin hyvin harvoin eläinsuojeluliikkeen julkaisuissa (Mustapirtti 2021, 48–54; Vornanen 2014, 35–6, 53–6, 60–1). Vegetarismi jäi siten eläinsuojeluliikkeessä jopa kannattajiensa kohdalla hiljaiseksi vakaumukseksi, jota ei pidetty esillä liikkeen julkisessa toiminnassa.

Harvinaisena poikkeuksena on mainittava Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen piirissä toiminut Maiju Pöyhönen (1879–1930). Hän opetti äitinsä, ruustinna Nora Pöyhösen (1849–1938) perustamassa kasvitarihakoulussa ja julkaisi tämän kanssa aikakauslehteä *Kodin Kasvitarha* (Mustapirtti 2021, 48; Piirainen 2013, 23–6 ja passim). Huomionarvoista on, että Maiju Pöyhönen painotti myös eettisiä argumentteja lihansyöntiä vastaan Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen kymmenvuotisjuhlassa pitämässään esitelmässä ”Eläinsuojelus ja vegetarianismi”, joka julkaistiin *Eläinten Ystävässä* (8–9/1912, 104–12):

Eiköhän ole ristiriitaa siinä olemassa, että kotieläimeltämme, jota olemme hellien hoitaneet, kohdelleet järkevänä, tuntevana, ajattelevana olentona, joka meihin on uskollisella rakkaudella kiintynyt ja me siihen, että tältä väkivaltaisesti hengen riistämme ja vanhan uskollisen palvelijamme syömme suuhumme. Kun tappaminen, tapahtukoon se missä muodossa tahansa, on ihmisluonnolle vastenmielistä ja vierasta, lieneeköhän liha ihmisen luonnollinen ravinto?

Uudenmaan/Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen perustamisvaiheessa esitetty huoli vegetaristijäsenten kaikkoamisesta hevosenlihan kulutuksen edistämisen vuoksi osoitautui nähtävästi turhaksi. Vegetaristipiireissä liikkuneet jäsenet jatkoivat toimintaansa yhdistyksessä eivätkä protestoineet hanketta vastaan ainakaan julkisesti. Esimerkiksi Agnes von Konow hyväksyi kampanjan, joskin vastentahtoisesti ja käytännön syistä: ”Ruma ja vastenmielinen tämäkin keino tosin on, vedoten inhimilliseen omanvoiton pyyntöön, mutta sittenkin se lienee ainoa, joka meidän aikanamme tyydyttävällä tavalla voi ratkaista työhön kykenemättömäksi käyneiden hevosten surullisen kohtalon.” (EY 10–11/1910, 144–5.) Hevosten asema ja hippofagian edistäminen tosin nousivat ajoittain esiin eläinsuojelijoiden keskusteluissa lihansyönnin etiikasta. Kiinnostavasti ne kuitenkin liittyivät argumentointiin lihansyönnin *puolesta*.

Esimerkkinä voidaan mainita Kasvatusopillisessa keittokoulussa pidetty esitelmä ”Korjattava epäkohta”, joka julkaistiin *Eläinten Ystävässä* (4/1912). Nimettömäksi jäävän puhujan käsittelemä epäkohta oli ”ravinnoksi käytettävien eläinten kohtelu yleensä ja etenkin silloin kuin teurastamme näitä ruuan valmistusta varten”. Esiteltyään asiaan liittyviä ongelmia hän torjui lihansyönnistä kieltäytymisen liian jyrkkänä johtopäätöksenä. Näkemys, jonka mukaan ”todellinen ja oikea *eläinten ystävä*” ei voinut tappaa eläimiä ravinnokseen, saattoi hänen mukaansa kuulostaa kauniilta ja luonnolliselta. Oli kuitenkin tapauksia, jotka osoittivat sen virheelliseksi: ”Tarkastelkaamme vain hiukan hevosta ja sen usein hyvinkin surullista kohtaloa, niin voimme päästä [...] aivan vastakkaisiin tuloksiin.” Kaduilla ja markkinoilla vaeltavat huonokuntoiset ”hevoshaamut” olivat puhujan mukaan seurausta omistajiensa pyrkimyksestä saada edes jonkinlainen rahallinen korvaus vanhasta, heille hyödyttömäksi käyneestä hevosesta. Jos hevosenlihaa syötäisiin enemmän, saisivat omistajat saman tai jopa suuremman korvauksen myymällä hevosensa teurastajalle.

Nuorisoseuratoimija M. E. Mäki (1889–1977) tuli samaan lopputulokseen T. K. Forsténin kehotuksesta laatimassaan kirjassessa *Eläinsuojeluasiasia maalaisväestön kannalta* (1913, 16). Mäki totesi, ettei hän ollut ”liharavinnon orja” eikä teurastaja, mutta arvioidessaan näkemystä, jonka mukaan ”*eläinten ystävä* ei voi olla eläinten tappaja”, hän katsoi juuri *eläinten ystävänä* joutuvansa vallitsevissa olosuhteissa puolustamaan sekä näiden tappamista että syömistä. Hän mainitsi tapauksia, joissa katsoi olleensa oikeutettu ottamaan hengiltä pieniä elollisia olentoja (haavoittuneen sammakon lopettaminen, hevosta kiusaavien paarmojen tappaminen) ja arveli näillä esimerkeillä kumon-neensa väitteen kaiken tappamisen vääryydestä. Hän jatkoi nostamalla esiin hevosen yhteiskunnallisen aseman:

Helppo on myöskin todistaa, että lihansyönti edistää tappamista ja vähentää eläinten kärsimyksiä. Harvoinhan me näemme laihoja, vanhoja ja raajarikkoja niiden kotieläimien joukossa, joiden lihaa syödään, mutta hevosten keskuudessa ovat tuollaiset vaivaiset tavallisia. Se johtuu siitä, että kun hevosen lihaa ei yleisesti syödä, lypsetään siltä elävänä kaikki voimat ja annetaan sen ennen kuolemaa käydä mahdollisimman laihaksi.

Eläinsuojelijoiden myötätuntoinen karnismi tarttui hevoseen kahdesta toisistaan täydentävästä suunnasta. Yhtäältä hippofagia esitettiin eettisenä ratkaisuna kaltoinkohdeltujen hevosten muodostamaan ongelmaan. Toisaalta argumentoitiin, että hevosten kaltoinkohtelu oli ainakin osittain seurausta juuri siitä, ettei heitä mielletty lihan lähteiksi. Hevosen kurja asema toimi tällöin esimerkkinä, jonka avulla lihansyönti itsessään saatettiin esittää myötätuntoisena käytäntönä: sen katsottiin tarjoavan motiivin pitää hyvää huolta kotieläimistä näiden elinaikana ja teurastaa heidät ennen vanhuuden kärsimyksiä. Maiju Pöyhösen kaltaisille vegetaristeille, joiden mukaan todellinen *eläinten ystävä* ei tappanut ja syönyt ystäviään, vastattiin, että ainakin vallitsevissa oloissa nämä käytännöt saattoivat päinvastoin olla johdonmukainen seuraus ystävydestä, myötätunnosta ja rakkaudesta.

Eläin ja liha

Palataan vielä hetkeksi vuoden 1905 teurastuskurssilla tarjoillun hevospaistin äärelle. Illallispöydässä puheita pitäneiden henkilöiden joukossa oli kurssilaisille hevosenlihasta esitelmöinyt Alcides Karjarinta, joka ”piti humoristisen puheen sen hevosen elämänvaiheista, jonka lihaa oli nautittavana” (*Eläinsuojelus* 6–7/1905, 96). Julkaistussa kertomuksessa ei käsitelty tarkemmin puheen sisältöä tai sen ehkä herättämää keskustelua. Paljon kiinnostavia seikkoja jää pimentoon. Kuka oli paistiksi muunnettu hevositysilö? Millaisia hänen ”elämänvaiheensa” olivat? Mikä oli Karjarinnan ja muiden ruokailijoiden suhde häneen? Oliko hän ehkä yksi niistä viidestä hevosesta, joiden teurastamiseen kurssilaiset osallistuivat?

Karjarinnan puhe on kiinnostava myös ilman näitä tietoja. Pöytäpuheessa siitä nimenomaisesta yksilöstä, jonka kehonosia on kokoonnuttu syömään, on ehkä monien mielestä jotain häiritsevää. Monet tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota lihan alkuperän tunnistamiseen liittyvään epämukavuuteen ja siitä syntyvään tarpeeseen katkaista ruokapöydältä elävään eläimeen kurottavat ajatussäikeet varauksettoman lihanautinnon mahdollistamiseksi. Esimerkiksi feministisen eläinoikeusajattelun pioneeri Carol J. Adams (2015, 20–2) on esittänyt eläimen olevan kehostaan peräisin olevassa lihassa

läsnä vain ”poissaolevana viittauskohteena”. Tutkimuksessaan eteläranskalaisista teurastamoista antropologi Noélie Vialles (1991) puolestaan on analysoinut, kuinka eläimen ja lihan yhteys katkaistaan lukuisten toisiaan seuraavien tilallisten, aineellisten ja käsitteellisten leikkausten kautta.

Muunlajisia kohtaan tunnetun myötätunnon ja heidän syömisensä välistä ristiriitaa on psykologiassa käsitelty ”lihaparadoksina” (Loughnan, Bastian ja Haslam 2014). Myös Melanie Joy (2024, 23–6) on karnismin teoriassaan tutkinut lihansyönnin ja muunlajisia kohtaan tunnetun myötätunnon aiheuttamaa ”moraalista epämukavuutta” psykologian näkökulmasta. Hänen mukaansa karnistinen järjestelmä käyttää lukuisia puolustusmekanismeja (mm. kiistäminen, välttäminen, totunnaistuminen, oikeuttaminen, esineellistäminen, epäyksilöllistäminen, erillistäminen, älyllistäminen ja dissosiaatio) aiheuttaakseen ”psykykkisen turtumisen” eli muunlajisia kohtaan tunnetun empatian muuttumisen apatiaksi, jolloin heidän ravitsemuksellisen hyväksikäyttönsä edellyttämä väkivalta tulee helpommaksi hyväksyä.

Lihaparadoksi ja sen lievittämisen mekanismit ovat epäilemättä todellisia ilmiöitä. Samalla on kuitenkin selvää, että ihmisten lihasuhteisiin liittyy laajaa yksilöllistä, tilanteellista ja kulttuurista vaihtelua. Kaikille ja kaikkialla lihan alkuperän kohtaaminen ei ole yhtä vastenmielistä eikä sen kätkeminen samalla tavoin tarpeellista tai edes mahdollista. Joy (2024, 25–6) onkin huomauttanut, että vaikka psykykkistä turruttamista saattaa esiintyä ”eri kulttuureissa ja kautta historian”, sen muodot ja tarpeellisuuden aste vaihtelevat. Tätä vaihtelevuutta kuvaavat myös Marja Jalavan huomiot sikatalouden ja lihansyönnin edistämiseen liittyvistä ilmiöistä 1900-luvun alkupuolella. Sikatalouden asiantuntijat pyrkivät lisäämään tuottajien kiinnostusta perinteisesti ”likaisina” pidettyjä sikoja kohtaan korostamalla näiden älykkyyttä ja persoonallisuutta muun muassa pienillä kertomuksilla yksittäisten porsaiden luonteenpiirteistä (Jalava 2024, 76–7). Samalla kuluttajien ja teuraseläinten välinen kuilu alkoi leventyä, kun ”lihamyymäläkulttuurin” edistäjät painottivat, ettei kuluttajien pitänyt nähdä veritahroja (Jalava 2022, 112–3).

Vialles (1991, 17–32, 127–8) on jo mainitussa tutkimuksessaan erottanut hyödyllisellä tavalla toisistaan ”zoofagisen” ja ”sarcofagisen logiikan”, jotka suomennan eläintensyönnin ja lihansyönnin logiikoiksi. Edellinen vallitsee siellä, missä ihmiset tahtovat ”tunnistaa elävän siinä mitä syövät”, kun taas jälkimmäinen ohjaa heitä, jotka suostuvat kuluttamaan vain ”abstraktia substanssia, josta mitään ei voida johtaa takaisin eläimeen”.³ Eläintensyönnin logiikka liittyy enemmän perinteiseen maatalouteen ja

3 Suomennot perustuvat teoksen englanninkieliseen versioon.

painottuu lihantuotannossa työskentelevien ihmisten kohdalla, kun taas lihansyönnin logiikka yleistyy teollisessa lihantuotannossa, jossa useimmat kuluttajat eivät ole tekemisissä tuotantoeläinten ja teurastuksen kanssa. Vialles'n mukaan logiikoiden ero korostuu suhtautumisessa sisäelimiin, joissa katkos suhteessa eläimeen ei ole yhtä selkeä kuin lihassa. Hän huomauttaa myös vaihtelusta asenteissa eri sisäelimiä ja eläinlajeja kohtaan (esim. kaloja ei yleensä nähdä "lihan" lähteinä eikä katkosta heidän tapaukseen vaadita yhtä ponnekkaasti). Eläinten- ja lihansyönnin logiikat avautuvatkin asenteiden ja suhteiden moninaisena verkostona.

Teurastuskurssin illallispöydässä vallitsi itsestäänselvästi eläintensyönnin logiikka, olivathan kurssille hakeutuneet eläinsuojeluyhdistysten ja maanviljelysseurojen jäsenet ottaneet tietoisesti tehtäväkseen elävien eläinten muuttamisen lihaksi. Tilanne kuvastaa myös yleisemmin eläinsuojelijoiden lihasuhdetta. Eläintensyönnin logiikkaa seuraten he tahtoivat "tunnistaa elävän" syömässään lihassa ja perehtyivät tarkasti niihin väkivallan ja paloittelun käytäntöihin, joista lihansyönnin logiikkaa seuraavat kuluttajat eivät tahdo tietää mitään varsinkaan ruokapöydässä. Toisaalta heidän kohdallaan perehtymistä ei ohjannut (vain) ammatillinen kiinnostus lihantuotantoa kohtaan, vaan taustalla oli pyrkimys vaikuttaa teurastuskäytäntöihin niissä tuhoutuvien eläinten hyväksi. Heidän pyrkimyksensä "tunnistaa elävä" oli tavallaan eläintensyönnin peruslogiikkaa intensiivisempi: he nostivat syötävät eläimet huomion keskipisteeseen paitsi elävinä eläiminä myös tuntevina yksilöinä, jotka ansaitsivat myötätuntoa ja mahdollisimman kivuttoman kuoleman. Syödessään lihaa he tiedostivat, että eläin oli tapettu sen mahdollistamiseksi, mutta heille oli tärkeää myös tietää, oliko hän kärsinyt kuollessaan.

Tämä myötätuntoinen eläintensyönnin logiikka johti helposti lihaparadoksin epämukavaan ilmapiiriin. Elävän olennon tunnistaminen lihassa olikin monille eläinsuojelijoille samalla lihansyöntiin liittyvän väkivallan tunnontuskia aiheuttavaa tunnustamista. Esimerkiksi käsitellessään erilaisia teurastustapoja T. K. Forstén (1902a, 7) huomautti: "Kaikki teurastustavat ovat itsessään julmia, mutta, niin kauvan kuin täydymme käyttää eläinten lihaa ravinnoksemme emmekä voi syödä niitä elävinä, täytyy meidän tappaa ne." Toisessa kirjoituksessa Forstén (1902b) tuskaili saman ongelman parissa kalansyönnin kohdalla. Hän mietti, miksi Jumala oli "järjestänyt asiat niin, että toisen elävän olennon täytyy ylläpidokseen ryöstää toisen hengen, toisen elämän". Tämä "välttämättömyys" tuntui olevan ristiriidassa Jumalan rakkaudellisen olemuksen kanssa. Forstén kuitenkin torjui mietteensä luvattomina ja totesi ihmiselle mahdottomaksi käsittää tai arvostella Jumalaa. Saatuaan näin omatuntonsa rauhoitettua hän päätteli: "Voimme siis käyttää toimeentuloksemme näitäkin luotuja olentoja, kaloja, kumminkin vaarinottamalla kaikkia niitä keinoja, jotka tekevät niiden pyytämisen ja tappamisen niin

vähätuskaiseksi kuin suinkin, eivätkä sodi yhteiskunnan säätämiä asetuksia vastaan.”

Vetoaminen Jumalan asettamaan järjestykseen ja edellisessä luvussa käsitelty lihansyönnin puolustukset voidaan nähdä psyykkisen turruttamisen keinoina, joilla karnistiset eläinsuojelijat pyrkivät hälventämään teurastukseen liittyvää moraalista epämukavuutta. Mutta toisin kuin apatiaan mielihyvin vajoavat, lihansyönnin logiikka seuraavat kuluttajat, he eivät kääntäneet katsettaan pois teurastamoista eivätkä sammuttaneet myötätuntoaan niissä kuolevia eläimiä kohtaan. Heidän pääasiallinen keinonsa liharadoksin kanssa selviämiseen oli pyrkimys tehdä tappaminen ”niin vähätuskaiseksi kuin suinkin”. Samalla he kuitenkin ymmärsivät, ettei ”inhimillisinkään” teurastustapa ole uhrilleen täysin tuskaton (vrt. Dirke 2000, 203), eikä siis – kuten Forstén totesi – vapaa ”julmuudesta”. Myötätunnon ja lihansyönnin yhdistäminen saattoi näin sitoa karnistiset eläinsuojelijat moraalisen epämukavuuden jännitteiseen tilaan, josta käsin heidän oli puolusteltava toimintaansa paitsi vegetaristeille myös itselleen.

Entä mitä tulisi ajatella Karjarinnan pöytäpuheen ”humoristisuudesta”? Hilpeä pöytä tunnelma vallitsi myös syksyllä 1905, kun Uudenmaan/Suomen Eläinsuojeluyhdistys järjesti hevosenkengityssepille iltaman tutustuttaakseen heitä eläinsuojeluaatteeseen. Forsténin ja Karjarinnan puheiden jälkeen hevosasiantuntijoiden seurue siirtyi ”eräasen ruokalaan, missä pääruokalajiksi oli valmistettu oivallinen hevospaisti. Puheiden, hauskojen juttujen ja vilkkaan keskustelun ohessa kului ilta rattoisasti, ja kaikki kehuivat paistia varsin maukkaaksi.” (*Eläinsuojelus* 10/1905, 156.) Toistuva naureskelu hevospaistin äärellä saattoi sekin olla keino hälventää tilanteen epämukavuutta. Mahdollinen epämukavuus ei tosin tällöin liittynyt (vain) elävän olennon sinänsä vaan tarkemmin juuri hevosen tunnistamiseen paistissa. Monille ajatus hevosen syömisestä saattoi olla vaikeasti nieltävä pala, jota harjaantuneemmat hippofagit voitelivat hauskoilla jutuilla ja kertomuksilla. Karjarinnan muistopuhe syödyille hevoselle palveli ehkä samaa tarkoitusta. Eläintensyönnin logiikkaan liittyvä epäluulo alkuperältään tuntematonta lihaa kohtaan (Vialles 1991, 29) saattoi korostua hevosenlihan kohdalla, mikä johdatti vakuutteluun, ettei ainakaan kyseisen yksilön elämässä – ja siten tämän lihassa – ollut mitään arveluttavaa.

Karnistinen eläinsuojelu

Tässä artikkelissa olen tutkinut 1900-luvun taitteen suomalaisten eläinsuojelijoiden lihasuhdetta erittelemällä ja kontekstoimalla heidän pyrkimystään lisätä hevosenlihan kulutusta. Eläinsuojelijat eivät harvoja poikkeuksia lukuunottamatta haastaneet julkisesti lihansyönnin ja sen edellyttämän väkivallan oikeutusta, joskin heidän liha-

suhteessaan voidaan havaita lihan ja tuntevan eläinyksilön välisen yhteyden intensiivisestä tiedostamisesta seurannutta jännitteisyyttä. Pikemminkin he argumentoivat vegetarismia vastaan esittäen lihansyönnin paitsi oikeutettuna myös myötätuntoisena käytäntönä, joka motivoi pitämään kotieläimistä hyvää huolta.

Näkemyksensä tueksi karnistiset eläinsuojelijat saattoivat vedota työhevosten kurjaan kohtaloon: kun hevosia ei syöty eikä heidän kehoillaan ollut rahallista arvoa muuten kuin työvoimana, heidät usein ”ajettiin loppuun” raskaassa työssä. Eläinsuojelijat pyrkivät parantamaan hevosten asemaa tuomalla myös heidät osaksi karnistista järjestelmää eli kategorisoimalla hevosen syötäväksi eläinlajiksi. Hevosteurastamot lisääntyivätkin 1900-luvun alussa, paljolti hevosenlihan viennin varassa, mutta suomalaisessa ruokakulttuurissa hippofagia on säilynyt marginaalisena ilmiönä.

Eläinsuojeluliikkeen myötätuntoinen karnismi mahdollisti käytännön yhteistyön kaupallistuvan eläintuotannon kanssa. ”Järkiperäisen” eläinhoidon leviäminen nähtiin eläinsuojeluliikkeessä kotieläinten hyvinvoinnin kannalta myönteisenä edistyskeleena. Eläinsuojelijat tahtoivat lievittää tuotannossa syntyvien, elävien ja kuolevien eläinten kärsimyksiä, mutta heidän keskeiset tavoitteensa – kuten teurastusreformi – myös tukivat eläintuotannon ja lihatalouden kasvua. Siten myötätuntoiseen karnismiin perustuva reformismi antoi ideologista ja käytännöllistä tukea muunlajisten kaupallisen hyväksikäytön laajenevalle järjestelmälle. Eläintuotannon ulkopuolisen kriitikon sijaan eläinsuojeluliike toimi pikemminkin sen sisäisenä ja myötävaikuttavana osana, eräänlaisena omatuntona, joka pyrki pitämään huolta muunlajisten taloudellisen hyväksikäytön ”inhimillisyydestä”.

Aineistolähteet

Aikakauslehdet

Rättvisa mot alla/Oikeutta Kaikille

Eläinsuojelus/Finlands Djurskydd

Eläinten Ystävä (EY)

Muut julkaisut

Forstén, T. K. 1902a. *Uusi teurastus-asetus ja lyhykäisiä neuvoja sen käytäntöön soveltamisesta*. Uudenmaan Eläinsuojelusseuran lehtisiä. Lilius & Hertzberg Oy.

Forstén, T. K. 1902b. *Kevätmietteitä*. Suomal. Kirjall. Seuran kirjap. osakeyhtiö.

- Forstén, T. K. 1903. *Hevosenlihan käyttäminen ravintoaineena: referaatti esitelmästä, pidetty 25. p. toukokuuta Uudenmaan eläinsuojeluyhdistyksen kuukauskokouksessa.* Osakeyhtiö Kauppakirjapaino.
- Mäki, M. E. 1913. *Eläinsuojelusia maalaisväestön kannalta.* Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen kirjasia. Kirja- ja Aksidenssipaino Merkantil.
- Schoultz, Gösta v. 1899. *Eläinsuojelus ja kansallistalous.* Suomentanut E. A. Candolin. Suomen Eläinsuojelus ja Eläinhoito Oy.

Kirjallisuus

- Adams, Carl J. 2015. *The Sexual Politics of Meat: A Feminist-Vegetarian Critical Theory.* Alkuperäinen julkaisu 1990. Bloomsbury.
- Anttila, Satu. 2012. *Turvattomain puolesta: Agnes von Konowin ja Mandi Sjöblomin kirjoitukset eläinsuojelulehdistössä 1900–1923.* Yleisen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Boddice, Rob. 2022. *Tunteiden historia.* Vastapaino.
- Dirke, Karin. 2000. *De värnlösas vänner: Den svenska djurskydds rörelsen 1875–1920.* Väitöskirja, Stockholms universitetet.
- Dirke, Karin. 2022. "Killing Animals to Spare Them." Teoksessa *Squirreling: Human-Animal Studies in the Northern-European Region*, toim. Amelie Björck, Claudia Lindén ja Ann-Sofie Lönngren. Södertörn University.
- Dirke, Karin. 2024. "Happy cows? Unravelling contexts of Swedish farmed animals." Teoksessa *Animal Industries: Nordic Perspectives on the Exploitation of Animals since 1860*, toim. Taina Syrjämaa, Marja Jalava, Taija Kaarlenkaski, Otto Latva, Eeva Nikkilä ja Tuomas Räsänen. De Gruyter.
- DeMello, Margo. 2012. *Animals and Society: An Introduction to Human-Animal Studies.* Columbia University Press.
- Fitzgerald, Amy J. ja Nik Taylor. 2015. "The Cultural Hegemony of Meat and the Animal Industrial Complex." Teoksessa *The Rise of Critical Animal Studies*, toim. Nik Taylor ja Richard Twine. Routledge.
- Gjerløff, Anne Katrine. 2009. "Creating the Comfortable Cow: Discourses on Animal Protection and Production in Late 19th Century Danish Agriculture." Teoksessa *Investigating Human/Animal Relations in Science, Culture and Work*, toim. Tora Holmberg. Centrum för Genusvetenskap.
- Jalava, Marja. 2022. "Lihansyönnin edistäminen Suomessa 1900-luvun alkupuolella." Teoksessa *Tunteva tuote: kuinka eläimistä tuli osa teollista tuotantoa?*, toim. Taija

Kaarlenkaski ja Otto Latva. Vastapaino.

- Jalava, Marja. 2024. "Knowledge in the service of profit: Pig fattening performance testing in the first half of the twentieth century." Teoksessa *Animal Industries: Nordic Perspectives on the Exploitation of Animals since 1860*, toim. Syrjämaa, Taina, Marja Jalava, Taija Kaarlenkaski, Otto Latva, Eeva Nikkilä ja Tuomas Räsänen. De Gruyter.
- Joy, Melanie. 2000. "From Carnivore to Carnist: Liberating the Language of Meat." Hae-ttu 25. marraskuuta, 2025. <http://www.satyamag.com/sept01/joy.html>.
- Joy, Melanie ja Jens Tuider. 2016. "Foreword." Teoksessa *Critical Perspectives on Veganism*, toim. Jodey Castricano ja Rasmus R. Simonsen. Palgrave MacMillan.
- Joy, Melanie. 2024. *Miksi rakastamme koiria, syömme sikoja ja pukeudumme lemmiin: johdatus karnismiin*. Alkuperäinen julkaisu 2009. Oppian.
- Kean, Hilda. 1998. *Animal Rights: Political and Social Change in Britain since 1800*. Reaktion Books.
- Kupsala, Saara. 2007. "Eläinten hyvinvointia ja teurastusta koskevat dilemmat: Maatalouseläinten ambivalentti asema." *Maaseudun uusi aika* (2): 19–34.
- Loughnan, Steve, Brock Bastian ja Nick Haslan. 2014. "The Psychology of Eating Animals". *Current Directions in Psychological Science* 23 (2): 104–8.
- Mustapirtti, Mirja. 2021. "Jokaisella eläimellä on oikeus elää itsensä tähden": Constance Ullnerin ja Agnes von Konowin näkemykset suomalaisessa eläinsuojelukeskustelussa 1894–1917. Aate- ja oppihistorian pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto.
- Nieminen, Hannu. 2001. *Sata vuotta eläinten puolesta: kertomus Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen toiminnasta 1901–2001*. Suomen Eläinsuojeluyhdistys.
- Nikkilä, Eeva. 2016. "Kohti sivistynyttä kansakuntaa eläinsuojelun keinoin". *Hybris* (3).
- Ora, Noora-Liina. 2020. *Modernin, sivistyneen suomalaisen eläinsuhde: keskustelu Eläinsuojelus- ja Luonnon Ystävä-lehdissä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa*. Historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Piirainen, Tiina. 2013. *Itsekuria ja idealismia: vegetarismi Suomessa vuosina 1900–1929*. Pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto.
- Roscher, Mieke, André Krebber ja Brett Mizelle. Toim. 2021. *Handbook of Historical Animal Studies*. De Gruyter.
- Rytty, Suvi. 2021. *Ruumiista reformiin: suomalaiset elämänuudistajat, luonnonmukainen ruumiinmuokkaus ja modernisaation ongelma, 1910–1932*. Väitöskirja, Turun yliopisto.
- Salonen, Päivi. 1995. *Oikeutta kaikille: eläinsuojeluaatteen vakiintuminen Suomessa 1890–1910*. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

- Schuurman, Nora ja Riitta-Marja Leinonen. 2012. "The Death of the Horse: Transforming Conceptions and Practices in Finland." *Humanimalia* 4 (1): 59–82.
- Schuurman, Nora ja Juha Kotilainen. 2022. "Syödäkö vai eikö syödä? Eläimiä määrittävät kulttuuriset kategoriat liikkeessä." Teoksessa *Tunteva tuote: kuinka eläimistä tuli osa teollista tuotantoa?*, toim. Taija Kaarlenkaski ja Otto Latva. Vastapaino.
- Solala, Hilja. 2020. "Hevosvetoinen yhteiskunta: hevosen taloudellinen merkitys Suomessa 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa." Teoksessa *Kanssakulkijat: monilajisten kohtaamisten jäljillä*, toim. Tuomas Räsänen ja Nora Schuurman. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Stuart, Tristram. 2006. *The Bloodless Revolution: A Cultural History of Vegetarianism from 1600 to Modern Times*. W. W. Norton & Company.
- Taylor, Nik. 2013. *Humans, Animals, and Society: An Introduction to Human-Animal Studies*. Lantern Books.
- Taylor, Nik ja Richard Twine. Toim. 2015. *The Rise of Critical Animal Studies*. Routledge.
- Tester, Keith. 1991. *Animals and Society: The Humanity of Animal Rights*. Routledge.
- Thomas, Keith. 1983. *Man and the Natural World: Changing Attitudes in England 1500–1800*. Penguin Books.
- Vialles, Noëlie. 1991. *Animal to Edible*. Cambridge University Press.
- Vihola, Teppo. 2004. "Pärjääkö pienviljelys?" Teoksessa *Suomen maatalouden historia II: kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle*, toim. Matti Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vornanen, Jukka. 2014. *Kasviruokaiset vegetariaanit: kasvissyönnin varhaisvaiheet Suomessa 1865–1910*. Kulttuurihistorian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
- Weil, Kari. 2020. *Precarious Partners: Horses and Their Humans in Nineteenth-Century France*. The University of Chicago Press.